

Minoritetsspråklige ungdom og voksne mellom 16-24 år i videregående opplæring

Hva sier regelverket?

REGELVERK | SIST ENDRET: 20.05.2016

Rett til videregående opplæring

Hovedregelen er at ungdom som har fullført grunnskolen eller tilsvarende opplæring, har rett til tre års heltids videregående opplæring (ungdomsretten). Det står i opplæringsloven § 3-1 første ledd.

Må ha lovlig opphold

Det er et vilkår for rett til videregående opplæring at søkeren har lovlig opphold i Norge.

Ungdom som oppholder seg lovlig i landet mens de venter på å få avgjort søknaden om oppholdstillatelse, har likevel bare rett til videregående opplæring når de er under 18 år og det er sannsynlig at de skal være i Norge i mer enn tre måneder. Hvis ungdommen fyller 18 år i løpet av et skoleår, har han eller hun rett til å fullføre skoleåret de har begynt på.

For de som får avslag på søknaden om oppholdstillatelse, gjelder retten til videregående opplæring fram til dato for endelig vedtak.

Fylkeskommunen kan velge å også ta inn asylsøkere over 18 år til videregående opplæring mens de venter på vedtak om oppholdstillatelse. Da er det en forutsetning at de ikke får plassen på bekostning av en med rett til videregående opplæring.

Ungdommer beholder retten til videregående opplæring innen utgangen av det året den enkelte fyller 24 år

Retten til videregående opplæring gjelder innen utgangen av det skoleåret ungdommen fyller 24 år. Kravet om at retten til videregående opplæring må tas ut innen fem år, er fjernet. Dette innebærer at ungdommer beholder retten til videregående opplæring selv om det har gått mer enn fem år siden de startet på opplæringen. Endringen innebærer at man tillater avbrudd i opplæringen, men det forutsetter likevel at den enkelte ikke har brukt opp de tre årene med rett til opplæring og eventuelle tilleggsår.

Ungdom med behov for et mer tilpasset undervisningsopplegg

Noen har behov for et mer tilpasset undervisningsopplegg enn vanlig videregående opplæring, for eksempel på grunn av omsorg for barn, alder eller arbeidssituasjon.

Hvis personen er mellom 18 og 24 år og har rett til videregående opplæring, kan de i stedet søke om å få rett til videregående opplæring for voksne. Det står i opplæringsloven § 3-1 tiende ledd. Det vil si at ungdom kan få videregående opplæring i tilbud særskilt organisert for voksne, hvis fylkeskommunen innvilger det. Regelverket for videregående opplæring for voksne står i opplæringsloven § 4A-3.

Fylkeskommunen skal blant annet vurdere om søkeren har behov for et mer tilpasset undervisningsopplegg enn det som følger av ungdomsretten etter opplæringsloven § 3-1⁶. Dette må vurderes konkret på bakgrunn av den situasjonen søkeren er i.

For ungdom som er utenfor arbeidsmarkedet og mangler avsluttende kompetansegivende opplæring på videregående nivå, vil for eksempel opplæring etter voksenretten i opplæringsloven § 4A-3 kunne være lettere å kombinere med arbeidspraksis, tett oppfølging og andre tjenester gjennom NAV, enn opplæring etter opplæringsloven § 3-1.

Ansvar for videregående opplæring

Fylkeskommunen skal oppfylle retten til offentlig videregående opplæring for alle som oppfyller vilkårene for inntak og som er bosatt i fylkeskommunen. Det står i opplæringsloven § 13-3. Det innebærer at fylkeskommunen har ansvaret for inntaket til videregående opplæring og for at elever får oppfylt sine rettigheter til videregående opplæring.

En avgjørelse om inntak til videregående opplæring er et enkeltvedtak, etter forvaltningsloven § 2. Dette vedtaket fattes av fylkeskommunen, og Fylkesmannen er klageinstans.

Inntak til videregående opplæring

Ungdom har rett til å bli tatt inn til Vg1 hvis de oppfyller ett av vilkårene i forskrift til opplæringsloven § 6-13:

- har fullført norsk grunnskoleopplæring (enten ordinær grunnskole eller grunnskoleopplæring for voksne)
- er skrevet ut av norsk grunnskole
- har gjennomgått allmenn grunnopplæring i utlandet i minst 9 år

- har tilsvarende realkompetanse som fullført norsk grunnskoleopplæring for voksne

Fullført norsk grunnskoleopplæring

Norsk grunnskoleopplæring kan dokumenteres ved at søkeren legger frem et norsk vitnemål som viser at søkeren har fullført grunnskoleopplæringen. Retten til vitnemål for fullført grunnskoleopplæring er regulert i forskrift til opplæringsloven § 3-40.

Alle som fullfører grunnskolen har rett på vitnemål

Det er her fastsatt at alle som fullfører grunnskoleopplæringen har rett til vitnemål. Det er ikke noe krav om bestått i alle fag. Alle som er skrevet inn i grunnskolen vil det året hun eller han fullfører det 10. opplæringsåret, bli skrevet ut av grunnskolen og få utstedt et vitnemål. Dette gjelder uavhengig av antall år eleven har vært elev i norsk grunnskoleopplæring.

Elever som kommer til Norge sent i opplæringen

Det betyr at også elever som har kommet til Norge uten skolegang fra hjemlandet skal få skrevet ut et vitnemål. Det gjelder selv om de kommer i løpet av siste del av 10. årstrinn, bare har noen måneder med grunnskoleopplæring i Norge og får IV i alle fag. De vil oppfylle vilkåret for inntak til videregående opplæring.

Minoritetsspråklige elever som kommer til Norge for eksempel på 10. trinn har ofte svake norskferdigheter. Dette er ikke til hinder for inntak til videregående opplæring og det er ikke anledning til å stille krav til norskkompetanse ved inntak. Det avgjørende er at eleven har gjennomført grunnskolen eller tilsvarende, jf. § 3-1 første ledd.

Er skrevet ut av norsk grunnskole (fritatt fra opplæringsplikt)

De som ikke har vitnemål som dokumenterer fullført norsk grunnskoleopplæring kan tas inn til videregående opplæring hvis de er skrevet ut fra grunnskolen etter opplæringsloven § 2-1 fjerde ledd, som handler om fritak fra opplæringsplikten.

Et fritak fra opplæringsplikten krever et enkeltvedtak fra kommunen på bakgrunn av en sakkyndig vurdering fra PP-tjenesten. Fritak fra opplæringen skal bare gjøres i spesielle unntakstilfeller av hensyn til eleven⁷.

Fritak vil først og fremst være aktuelt når gjennomføringen av opplæringsplikten vil virke urimelig overfor eleven. Dette vil kunne være aktuelt for elever med funksjonshemninger og elever som er særlig skoleflinke. Elever som har vanskeligheter med å følge normal opplæring skal hjelpes gjennom tilpasset opplæring, spesialundervisning og særskilt språkopplæring, jf. opplæringsloven §§ 1-3, 5-1 og 2-8.

Elever som skrives ut av grunnskolen etter opplæringsloven § 2-1 fjerde ledd vil ikke ha fullført grunnskolen, og de har derfor rett til å fullføre senere⁸.

Dersom disse elevene ikke ønsker å benytte seg av retten til grunnskoleopplæring, kan de likevel ha rett til

inntak til videregående opplæring på grunnlag av enkeltvedtak om helt eller delvis fritak fra opplæringsplikten etter opplæringsloven § 2-1 fjerde ledd.

Har gjennomgått allmenn grunnpplæring i utlandet med minst 9 år

En søker som kan dokumentere at hun eller han har gjennomgått niårig grunnskoleopplæring i et annet land, for eksempel ved å legge frem et vitnemål, har rett til inntak til videregående opplæring etter § 6-13.

Søkeren må fremskaffe dokumentasjon

Det er søkeren selv som må fremskaffe den nødvendige dokumentasjonen, jf. andre ledd. Det må i dokumentasjonen være tydelig hvor mange år grunnskoleopplæringen er og at søkeren har gjennomgått det aktuelle antallet år.

Dersom søkeren har færre enn ni år grunnpplæring

Hvis det går frem at søkeren har vært innskrevet i grunnskoleopplæringen i færre enn ni år, for eksempel på grunn av at hun eller han har innvandret fra et tredje land, så vil ikke vilkåret være oppfylt. I slike tilfeller må søkeren også fremskaffe dokumentasjon på opplæringen i det tredje landet, og opplæringen i de to andre landene må samlet sett være minst ni år.

Dersom søkeren har mindre enn niårig grunnskoleopplæring på grunn av opplæringsordningen i hjemlandet, men i tillegg har noe videregående opplæring fra hjemlandet, må det vurderes konkret om søkeren oppfyller vilkårene etter § 6-13 bokstav b. I tilfeller hvor antall år overstiger ni år, bør dette likestilles med søkere om har niårig grunnskole fra hjemlandet. I disse tilfellene må det også vurderes om søker fortsatt har rett til videregående opplæring eller om retten er brukt opp.

Dersom søkeren ikke klarer å fremskaffe dokumentasjon

I noen tilfeller klarer ikke søkeren å fremskaffe den nødvendige dokumentasjonen fra et annet land, for eksempel på grunn av krig eller liknende. Da kan fylkeskommunen, hvis det er sannsynlig at søkeren har gjennomgått allmenn grunnskoleopplæring i hjemlandet, likevel ta søkeren inn.

Dersom fylkeskommunen mener at det ikke er godtgjort i tilstrekkelig grad at den allmenne grunnskoleopplæringen er ni år eller lenger, skal fylkeskommunen sende saken til kommunen hvor søkeren har bostedsadresse. Kommunen skal vurdere søkerens realkompetanse.

Har tilsvarende som fullført norsk grunnskoleopplæring for voksne (realkompetansevurdering)

En del minoritetsspråklige ungdommer kommer til Norge med lite eller ingen skolegang fra hjemlandet. I slike tilfeller må kommunen realkompetansevurdere søkeren for å finne ut om han/hun har tilsvarende kompetanse som fullført grunnskoleopplæring for voksne, jf. § 4A-1 i opplæringsloven og § 4-33 i forskrift til opplæringsloven.

Kommunen skal kartlegge ungdommens nivå etter kompetansemålene i de samme fagene som voksne vil måtte fullføre etter opplæringsloven § 4A-1 for å få vitnemål for fullført grunnskole. Fagene er norsk, engelsk og matematikk og to av fagene matematikk muntlig, naturfag, samfunnsfag og KRLE (forskrift til opplæringsloven § 4-33 første ledd). Hvis kartleggingen viser at søkeren har en kompetanse tilsvarende karakteren 2 i disse fagene, har han eller hun rett til videregående opplæring.

Etter vurderingen fattet kommunen et enkeltvedtak, der det fremgår om søkeren oppfyller kravet om å ha «tilsvarende realkompetanse». Hvis søkeren ikke oppfyller kravet om å ha tilsvarende realkompetanse, har han/hun rett til grunnskoleopplæring for voksne.

Det står mer om dette i våre retningslinjer for realkompetansevurdering i grunnskolen.

Rettigheter for minoritetsspråklig ungdom i videregående opplæring

Minoritetsspråklig ungdom har de samme rettighetene i videregående opplæring som alle andre, som rett til spesialundervisning og rett til skyss. I tillegg kan minoritetsspråklige ha rett til særskilt språkopplæring. Fylkeskommunen kan også velge å tilby innføringstilbud til nyankomne minoritetsspråklige elever.

Rett til særskilt språkopplæring

Elever i videregående opplæring kan ha rett til særskilt språkopplæring. Det står i opplæringsloven § 3-12. Særskilt språkopplæring er en samlebetegnelse på særskilt norskopplæring, morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring. Særskilt norskopplæring er forsterket opplæring i norsk. Morsmålsopplæring er opplæring i morsmålet, mens tospråklig fagopplæring betyr at eleven får opplæring i ett eller flere fag på to språk. Det er bare elever som kan ha rett til særskilt språkopplæring, lærlinger og lærekandidater har ikke rett til det.

En minoritetsspråklig elev har rett til særskilt norskopplæring frem til eleven har tilstrekkelige ferdigheter i norsk til å følge den vanlige opplæringen i skolen. Om nødvendig har eleven rett til morsmålsopplæring og/eller tospråklig fagopplæring, i tillegg til særskilt norskopplæring.

Morsmålsopplæring kan skje på en annen skole

Morsmålsopplæringen kan legges til en annen skole enn den eleven til vanlig går på. Hvis fylkeskommunen ikke kan sørge for morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring av egnet undervisningspersonale, skal fylkeskommunen legge til rette for annen opplæring tilpasset forutsetningene til eleven.

Kartlegging

Fylkeskommunen skal kartlegge elevens ferdigheter i norsk før de fattet vedtak om særskilt språkopplæring. Kartleggingen skal også gjennomføres underveis i opplæringen for elever som får særskilt språkopplæring. Dette danner grunnlaget for å vurdere om elevene har tilstrekkelige ferdigheter i norsk til å følge den ordinære opplæringen.

Klage

Når fylkeskommunen tar stilling til elevens rett til å få særskilt språkopplæring, er dette et enkeltvedtak. Eleven eller foreldrene kan klage på vedtaket til Fylkesmannen.

Saksgangen for særskilt språkopplæring.

Innføringstilbud

Fylkeskommuner kan tilby et innføringstilbud til nyankomne elever etter opplæringsloven § 3-12 femte ledd. Fylkeskommunen kan organisere opplæringen av nyankomne elever i egne grupper, klasser eller skoler. Formålet med et slikt innføringstilbud er å lære elevene norsk så raskt som mulig, slik at de kan følge den ordinære opplæringen⁹.

Samtykke

Fylkeskommunene kan selv velge om de ønsker å tilby et særskilt opplæringstilbud, dersom det regnes for å være det beste for eleven. Det er frivillig å gå i et særskilt opplæringstilbud for nyankomne elever. Fylkeskommunen må derfor ha samtykke fra eleven eller foreldrene før det fattes vedtak om slik opplæring. Elever som takker nei til et innføringstilbud, har rett til å gå i en ordinær klasse/basisgruppe etter opplæringsloven § 8-2.

Fylkeskommunen kan fastsette avvik fra læreplanverket i enkeltvedtak om særskilt språkopplæring. Avvikene gjelder bare den aktuelle eleven. De kan ikke gå lenger enn det er nødvendig for å ivareta elevens behov.

Sammenhengen med rett til videregående

Elever som går i et innføringstilbud, bruker av sin rett til videregående opplæring. Det betyr at de ikke automatisk har rett til et ekstra opplæringsår. Innføringstilbudet er med andre ord ikke et år 0. Det gjør at elevene har rettigheter etter opplæringsloven også når de er i et innføringstilbud.

Fylkeskommunene kan imidlertid velge å tilby elevene et år 0 utenfor tilbudsstrukturen. Da bruker ikke eleven av sin rett til videregående opplæring og har ikke rettigheter etter opplæringsloven.

Det står mer om dette i vår veileder om innføringstilbud til nyankomne minoritetsspråklige elever.

Rett til utvidet opplæringstid

Elever i videregående opplæring som har rett til særskilt språkopplæring, har rett til inntil to år ekstra opplæringstid når eleven trenger det ut fra opplæringsmålene for den enkelte, jf. opplæringsloven § 3-1 femte ledd.

Elevene har også i den utvidede opplæringstiden rett til opplæring på heltid. Det er anledning til å innvilge utvidet tid allerede i løpet av Vg1, dersom vilkårene er oppfylt. På den måten kan en elev for eksempel ta Vg1 over to år. Fylkeskommunen fatter vedtaket og Fylkesmannen er klageinstans.

Rett til grunnskoleopplæring for voksne

Minoritetsspråklige i alderen 16-24 år har ikke rett og plikt til ordinær grunnskoleopplæring, men kan ha rett til grunnskoleopplæring for voksne etter opplæringsloven § 4A-1.

Hvem har rett på grunnskoleopplæring for voksne?

De som kan ha rett til grunnskoleopplæring for voksne etter opplæringsloven § 4A-1 er de som

- er over opplæringspliktig alder
- trenger grunnskoleopplæring
- ikke har rett på videregående opplæring

Alle over opplæringspliktig alder er «voksne» etter opplæringsloven § 4A-1. Retten etter denne bestemmelsen omfatter alle voksne som har behov for grunnskoleopplæring, uansett årsak. Se vårt [rundskriv Udir-3-2012](#) om hva dette innebærer. Som hovedregel skal opplæring gis i de fagene de trenger for å få vitnemål for fullført grunnskole. Hvilke fag dette er, følger av forskrift til opplæringsloven § 4-33 første ledd.

Vilkår om lovlig opphold

Det er et vilkår for rett til grunnskoleopplæring for voksne at søkeren har lovlig opphold i Norge. Dette fremgår av opplæringsloven § 4A-1 tredje ledd. Utlendinger som søker oppholdstillatelse har lovlig opphold i landet. De som oppholder seg lovlig i landet i påvente av å få avgjort søknad om oppholdstillatelse, har likevel bare rett til grunnskoleopplæring dersom de er under 18 år og det er sannsynlig at de skal være i Norge i mer enn tre måneder. De som søker oppholdstillatelse og som fyller 18 år i løpet av et skoleår, har rett til å fullføre påbegynt skoleår. For de som får avslag på søknaden om oppholdstillatelse, gjelder retten til grunnskoleopplæring fram til dato for endelig vedtak.

Kommunen kan velge å tilby grunnskoleopplæring for voksne som ikke har lovlig opphold.

Spesialundervisning for voksne

Voksne som ikke har eller ikke kan få tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringstilbudet for voksne, har rett til spesialundervisning på grunnskolens område etter opplæringsloven § 4A-2.

Ikke særskilt språkopplæring

De som får grunnskoleopplæring for voksne har ikke rett til særskilt språkopplæring etter § 2-8, men opplæringen skal tilpasses den voksnes situasjon, og språklig tilrettelegging vil være noe som kan inngå i opplæringstilbudet.

Ansvar for opplæringen

Det er kommunen som skal oppfylle rettighetene etter §§ 4A-1 og 4A-2. Det går fram av opplæringsloven §

4A-4. Saksbehandlingen skal følge reglene i forvaltningsloven.

---

⁶Ot.prp. nr. 40 (2007-08) s. 44

⁷Ot. prp. nr. 46 (1997-1998) side 35 og 153.

⁸Ot.prp. nr. 46 (1997-98) s. 153.

⁹Prop.84 L (2011-12) s. 55